

УДК 930.22:329.73(477):81'276.45/.3/.4

В. Ковальчук, канд. іст. наук
Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України, Київ**ВИКОРИСТАННЯ МЕТАФОР, ГІПЕРБОЛ, ЖАРГОНІЗМІВ І ЛАЙКИ У ДОКУМЕНТАХ УПА**

У статті проаналізовані приклади використання найбільш поширених стилістичних прийомів авторами документів і пропагандистських матеріалів Української повстанчої армії та збройного підпілля Організації українських націоналістів. Політичні інструктори військових підрозділів УПА використовували стилістичні прийоми для підсилення емоційного "звучання" звітів, хронік і ділових листів. При перенесенні назви з одних предметів, явищ, дій, ознак на інші на основі подібності між ними часто-густо застосовувалася релігійно-міфологічна лексика (слова "Адам", "Авраам", "Прозерпіна", "Плутон" тощо), оскільки чимало авторів документів мали релігійну освіту чи походили з родин священників. Досліджено, яким чином за допомогою метафоризації затушовувалося первісне значення слова "вбивати" та похідні від нього. А застосування слів із народних приказок ("Пилип із конопель") "видає" соціальне походження авторів документів (переважно вихідці зі сільської місцевості).

Органічною складовою лексики документації УПА й націоналістичного підпілля були й гіперболи. Ці стилістичні фігури використовувалися задля явного та наємисного перебільшення з метою посилення виразності й підкреслення сказаної думки ("обертат Берія", можливість стати під тиском СБ "абіссінським негусом").

В УПА також виробилася власна система специфічних експресивних висловів – жаргонізмів. Найчастіше за їхньою допомогою автори документів "принижували" ворожі етноси, соціальні групи ("німаки", "ляхи", "сталінські опричники", "закукурічений кат").

Хоча вживання ненормативної лексики (лайки) в УПА заборонялося організаційними розпорядчими документами, вона, особливо російського походження, все-таки побутувала. Для порівняння, радянські чинники (як-от радянський партизанський загін Віктора Карасьова у Волинській обл.) вдавалися до використання нецензурної лексики частіше. З метою "героїзації" при створенні текстів послуговувалися й стилістичним прийомом метонімії.

Ключові слова: Українська повстанча армія, Організація українських націоналістів, метафора, гіпербола, жаргонізм, лайка.

При написанні документів і пропагандистських матеріалів Української повстанської армії окремі автори намагалися їх емоційно забарвлювати. Досить часто так "оживляли" звітність (звіти, хроніки), інструктивні навчально-пропагандистські документи, ділові листи та листівки. Щоб документи "бриніли" емоціями, а їхні дієві особи виглядали героїчно чи, навпаки, пройдисвітами, автори вдавалися до використання найрізноманітніших стилістичних прийомів. Серед них поважне місце належало метафоризації та гіперболізації. Інколи в сюжети текстів "впліталися" жаргонізми й нелітературна лексика. Особливо вміло вписували метафори у документальний контекст "політичні виховники" (політичні інструктори) підрозділів УПА. Переважно робилося це не навмисне, а було проявом оригінального стилю написання.

На нашу думку, стилістика документів (у першу чергу – військового змісту) – предмет дослідження, до якого невивправдано мало уваги. З числа українських дослідників майже ніхто використання стилістичних прийомів у історичних джерелах УПА не зауважував. До теми лише певною мірою дотичні праці фахівців із лінгвістики, журналістики, зв'язків із громадськістю та політтехнологій (наприклад – Георгія Почепцова [18], Володимира Криська [8]). За кордоном їхніх колег значно більше, приміром Джордж Лакофф і Марк Джонсон [4; 24], Томас Белт [3], Майкл Холл [22].

Увага зарубіжних дослідників до стилістичних засобів показова. Адже в умовах війни опонента, ідею, подію чи явище можна легко дискредитувати шляхом "навішування ярликів", використовуючи засоби стилістики (наприклад – у пропагандистській листівці). Метафоризація мови документів не лише додає їм "квітучості", але й збуджує різні асоціації в уяві адресатів [21]. Вдало вжитими у звіті словами підлеглий старався викликати довіру свого організаційного зверхника. Метафори, в яких фігурує ключове слово "запах", так впливають на свідомість деяких реципієнтів, що вони його "відчувають" [16, с. 705] і в такому стані піддаються навіюванню певних ідей чи сценаріїв поведінки.

У США метафори є предметом вивчення учасниками спеціальних дослідницьких програм. Так, організація Intelligence Advanced Research Projects Activity (IAPRA) давала гранти на студії в царині аналізу метафоричності мови людей різних світових культур, аби зрозуміти

відмінності в способах мислення представників культурних ідентичностей [18]. Вивчення метафоричної мови представників однієї культури дозволяє наблизитися до розуміння архетипів їхнього мислення.

Як засвідчує архівна евристика, на метафори багаті насамперед ті документи УПА, в яких описуються ворожі військово-політичні формування, насамперед – радянської провенієнції. До слова, командири та політвиховники підрозділів користувалися згаданим стилістичним прийомом не лише для розрізнення ворожих сил. Також він ставав у нагоді для "згладжування", пом'якшення гостроти звучання певної інформації в текстах (як-от – про смерть чи знищення ворога).

Простежимо, якими відповідниками в документах Організації українських націоналістів-бандерівців і УПА замінювалося слово "вбивати". "Було б добре десь заміновати шосу, щоби трохи ворогів поїхало до неба, бо їх тут вже трохи за богато" [1, арк. 147], – пропонував спосіб боротьби з радянськими ворогами упівець "Давид" у своєму листі. "Сталінових байстрюків з посвідками післали золоситись в "Аврамове царство" [12, с. 671], – згадував ройовий із куреня "Хмельницький" групи УПА "Тютюнник" "Нечай" про наслідки сутички його підрозділу з радянськими партизанами у селі Симонах Барашівського району (нині – Ємільчинський) Житомирщини восени 1943-го. А от політвиховник "Корсунського" загону УПА "Канада", з приводу вбивства меншим підрозділом загону на чолі з "Давуном" радянського партійного функціонера неподалік українсько-білоруського кордону в серпні 1944 р., "замінив" фігурантів згаданого "царства" на героїв давньогрецької міфології – володаря країни небіжчиків і його дружину, дочку Зевса та Деметри. Вийшло так: "...секретаря райпарткому післали в царство Прозерпіни і Плутон..." [11, с. 205]. Замість слова "вбивати" використовувалися й інші цікаві вислови. Так, 9 вересня 1943-го командант запліля воєнної округи УПА "Богун" Сильвестр Затовканюк-"Пташка" наказав референтам Служби безпеки у районах і надрайонах уважніше ставитися до процедури обшуку підозрюваних, бо "...трапляються випадки, що чоловіка пускають в трубу..." [10, с. 411].

До речі, настільки часта релігійно-міфологічна лексика – це зовсім не випадковість. Її (як відомо, чимало активістів УПА й ОУН(б) походили з родин священників)

помічаємо в деяких листах останнього головнокомандувача УПА Василя Кука. Одного разу йому не сподобалася, як автор статті "Комінформ і його завдання" розкритикував план Маршалла. Тож рішуче став на захист плану, порівнявши "критикана" з "апокаліптичним дідьком" [12, с. 257]. Ще раз Кук метафорично "обмовився" про свою обізнаність із релігійними справами в листі до Василя Галаси-"Онуфрія": "Щастя, що я, дякувати Богові, просто чудом вирвався даліше поза перстень пекла. ...не зовсім докладно зорієнтований про справжній розмір і наслідки акцій ворога" [12, с. 299].

Цінне джерело метафоричності мовлення – листування "легітимних" діячів ОУН(б) і УПА із волинським "розкольниким", відомим оунівським активістом Степаном Янишевським-"Далеким". Ось як відповів на закиди Янишевського, що заявив про пряме підпорядкування Центральному Проводу ОУН(б), в обхід крайового проводу, невідомий: "Настрашій свого тата і маму, а мене не страши. Коли я свідомий того, в яких обставинах ми боремся, то Ваш "пилип з конопель" є нічим" [12, с. 799]. "Ти ж бачився вчора з Далеким, ото ж розкажи, що він тобі сказав? ... хочеш мене завести як козу на шнурок..." [2, арк. 126], – дорікав повстанець "Сівач" своєму зверхникові "Нечипору" за словесну підтримку тим Степана Янишевського в звіті про перебування в Костопільському повстанському районі на Рівненщині навесні 1946 р. Згодом провідник ОУН(б) на Волині та Поліссі Василь Галаса, коли вів епістолярний діалог із "далеківцем" Іваном Кролем-"Зіньком", використав фразеологізм "не завиваю нічого в бавовну" [12, с. 183]. А ще – охарактеризував лаконічний лист "Далекого", який той написав виконувачеві обов'язків генерального судді ОУН(б), крилатим висловом – "ароганська відповідь"¹.

Крім "Авраама", в упівських документах часто-густо фігурував і "Адам". Приміром, із "адамовими слізьми" ототожнив боездатність новобранців свого загону, відомого після проходження радянсько-німецького фронту через Волинь на захід навесні 1944-го, командир підрозділу УПА "Котловина" Степан Коваль-"Юр". "Якщо є можливим, то пришліть мені тих жандармеристів, що є в Вас з мого загону, бо не маю не одного чоловіка, котрий міг би хоть чоловіка арештувати. Ви знаєте, з ким я залишився, а ті новачки – то це Адамові слізи", – поскаржився чоловік у штаб групи "Заграва" 6 березня [11, с. 319].

Далі – про гіперболи. Частина звернення "Український народ!" неназваного автора (вийшло від імені якогось "Краєвого проводу ОУН") настільки образна, що фактично є однією суцільною гіперболою: "Сьогодні вже не є тайною ні для оберката Берії, а ні для фахових злодіїв у кримінальних мундирах – хрущових і коротчєнків, що кожна українська хата – це інкубатор грізної "бандеровської" стихії, яка повільно, але систематично працює над вкороченням довговічності більшовицьких термітів..." [14, с. 466].

Василь Кук у своїх листах актуалізував ще одне цікаве перебільшення. Критично налаштований до есбістських тортур, написав, що під їхнім тиском практично кожен здатний визнати себе будь-ким, навіть керівником ("негусом", "цисарем") Ефіопії ("Абіссинії"). З його легкої руки ця гіпербола в підпіллі стала крилатою. А походження її наступне. В червні 1947-го Кук написав провідникові ОУН(б) на Волині та Поліссі Миколі Козаку з приводу "справи Шелеста" (загинув унаслідок слідчих

дій "К."): "Цікаво, коли б Мовчазний так само без доказів признався до того, що є цисарем Абіссинії – чи також був би К. в це повірив" [12, с. 247]. Певно, тут автор перефразував слова референта СБ Центрального Проводу ОУН(б) Миколи Арсенича, які почув від нього раніше на Волині: "Якщо ти будеш бити чоловіка, то він признається, що він цисар Абіссинський" [4]. Знаємо й ще один схожий вислів Кука – про стиль роботи на Волині Миколи Козака (ще коли той керував СБ на Волині та Поліссі): "Якби мене самого допитали таким чином, то я би визнавав себе не тільки чекістським агентом, але й абіссинським негусом" [5, с. 136; 23].

Складовою лексики УПА й оунівського націоналістичного підпілля, яка притаманна для їхніх документів, є експресивні жаргонізми. Ці слова повстанці інтегрували в тексти, в першу чергу, для того, щоб принизити своїх ворогів. Так, очільник військової розвідки СБ групи УПА "Заграва" "Немо" наприкінці 1943-го називав німецьких загарбників "німаками", польські формування – "польськими бандами" або "совітсько-польськими бандами" [6, с. 92]. В інтерпретації бунчужного "Нещасного" агресивно налаштовані поляки із села Гурбів (весна 1943 р.) постають "ляхами" [11, с. 59]. Так само поляків назвав окружний провідник ОУН(б) "Шах" 6 серпня 1944-го [20, с. 262]. Автор додатку до наказу по тактичному відтинкові "Замок" УПА–Захід охрестив радянських партизанів "сталінськими опричниками" [19, с. 148]. Радянські вороги, з якими сотня УПА "Лісовики" боролася в селі Сільці Підгаєцького району 5 квітня 1945 р., проходять в оглядовому документі ВО УПА "Лисоня" як "сталінські бандити" [15, с. 312]. У деяких звітах та протоколах допитів бандерівською СБ учасників радянських партизанських підрозділів (з'єднання Шукаєва, загони ім. Хрущова, ім. Фрунзе) за 1943–1944 рр. чільні керівники цих формувань постають "жидами" [7, с. 258].

Відверта лайка в документах УПА практично відсутня. Можливо, це наслідок видання кількох розпорядчих документів про її заборону? Так, вимагав "конечно викоринити лайку" автор інструкції ч. 2 "суспільно-політичної референтури УПА" (?) [10, с. 55]. "Під загрозою найтяжчої кари забороняється говорити огидних слів, а найбільше визивання матері в московській мові", – наказував командир одного з перших підрозділів УПА "Погром" – у вересні 1943-го [10, с. 571]. Це ж саме говорився у наказі командира загону "Котловина" від 12 жовтня: "При взаємовідносинах військових поміж собою під відповідальність до перебування в карнім відділі включно, забороняю вживати прокльонів і ганебної лайки (матерної)" [10, с. 575]. Отож, навіть у листуванні з радянськими партизанами в 1943 році упівці на лайку не переходили, вдаючись, як максимум, до метафор чи гіпербол. Наведемо приклад одного з таких "емоційних" листів. Українські захисники села Звіздже, біля р. Горинь на Волині, відповіли на звернення представника "ковпаківців" у червні 1943-го так: "Листа твого вертаємо, сховай його собі у кишеню. Пісеньку вашу у нас горобці перестали співати. А погрози й страх ваші лишіть собі. 25.6.43. До побачення в Москві. Командир відділу Гонта" [12, с. 50].

Втім, "не гострі" жаргонізми в повстанських документах таки траплялися. Так, невідомий автор, описуючи наслідки бою біля с. Сільця Підгаєцького району 5 квітня 1945-го між сотнею УПА "Лісовики" і радянським підрозділом, не втрачає нагоди виразити на письмі "м'який" жаргонізм – називає оточення, з якого спромоглися вийти повстанці, "ворожою матнею" [15, с. 313]. Схожими слівцями українські повстанці регулярно "вистрілювали" у своїх політичних опонентів. "Тут оперирують... бульбівці лише коло горілки, – ділився своїми

¹ Вислів спотворений. Потрібно – "Арагонська відповідь". Так називали вчинок короля Іспанії Фердинанда II, котрий на початку XVI ст. ухилився від прямої відповіді на заяву кортесів (парламенту) Арагону щодо зловживань арагонської інквізиції. Натомість відтермінував розгляд цього питання до 1512 р. [12, с. 180].

спостереженнями за поведінкою опонентів у с. Совпі Березнівського району Рівненщини бунчужний "Нещасний" 1943 року. – Люде... заявляють: "Просто допоможіть нам що-будь, бо вони просто жить не дають. То й знають, що п'ють, грабують та сплять, а то ще й хто обізветься – то поб'ють" [11, с. 61].

Лексика пропагандистських листівок була "гарячішою". "Рівно ж цілковитою невдачею закінчився зимовий похід енкаведівських ватаг, хоча так старанно й запопадливо організований новоспеченим інквізитором-невдахою "Сракачем" (йдеться про начальника Українського штабу партизанського руху Тимофія Строката – прим. В.К.). Закукурічений кат, не маючи сил і методів розгромити щільно зімкнуті колони безстрашних революційних когорт, чинить, гідну радянського яничара, варварську розправу над мирним населенням Західних областей" [14, с. 466, 468], – читаємо у зверненні "Український народ!" (травень 1946 р.).

Для порівняння, радянські чинники вдавалися до використання нецензурної лексики значно частіше. Наприкінці 1945 р. під Глушанським хутором у Дерманському лісі на Волині енкаведисти знайшли схованку з цукром місцевого оунівського очільника Петра Олійника-"Романа". Цукор увесь забрали, а на пустому місці залишили записку: "Ти, Роман, не вояка. Єслі ти вояка – виходь з нами у бой. Сахар твой забираем. Чупринка будьот пить чай з сахаром, а ти з ху...м" [12, с. 414]. Якщо вірити спогадам командира радянського партизанського загону Георгієві Балицькому, в листопаді 1943-го члени загону Карасьова, які з ним "сусідили" в цуманських лісах Волині, склали густо "присмаченого" ненормативного лексикою листа до Гітлера, який називався "Посіпаці – скаженому собаці". Це епістолярне послання за використанням яскравих стилістичних і семантичних прийомів нагадувало міфічного "листа запорожців до турецького султана". Зокрема, там були такі рядки: "...побажаємо тобі від щирого серця – сто болю у реберця, сто чортів у твою пельку, щоб ти швидше ліг на земельку, в осиновий гроб, та й, мати твою й...б... Не вір ні трохи... рейхскомісарові України Коху. Надсилають вони тобі депеші, надсилають листи, щоб брехню замести. Адже, доложили, що партизан розбили. А ми на всіх вас х...й положили... Гола тобі срака, задрипана собако, щоб тобі руки і ноги звело, щоб тобі живіт підтягло, аж до самого пупа, арийська от за...упа" [17, с. 595–596].

Звісно, що для героїзації упівських текстів застосовувалися й інші стилістичні прийоми. Один із них – метонімія, тобто заміна одних слів іншими на основі суміжності. Для прикладу, 22 грудня 1944 р. невідомий автор звіту про рейд куреня УПА "Бистрого" Бесарабією зробив таку сміливу, із тонким "нальотом" гротескності, заяву: "Зараз на Б[уковину] вислано військову розвідку, яка вирушила разом із Русланом. Ми дальше студіюємо Б[уковину] та мамалигу. В скорому майбутньому Б[уковина] буде наша" [15, с. 389].

Таким чином, на конкретних прикладах доведено, що "писемна мова" УПА і збройного націоналістичного підпілля була доволі багатою на образність, містила метафори, гіперболи й інші стилістичні прийоми. Автори документів застосовували засоби вираження експресії з метою емоційного забарвлення текстів, що перетворювало їх на пропагандистські й впливало на адресну аудиторію не гірше за усну пропаганду. А от нецензурна лексика – чи не найкращий експресивний засіб – у повстанських документах, на відміну від джерел радянських партизанів (за виключенням кількох винятків) практично не зустрічалася.

Список використаних джерел

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 62, оп. 4, спр. 73, 232 арк.
2. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 3838, оп. 1, спр. 95, 139 арк.
3. Белт Т. Политические убеждения путем метафорического моделирования / Т. Белт // Политическая лингвистика. – 2007. – Вып. 2(22). – С. 18–25.
4. Казка Б. Служба безпеки ОУН та УПА: без брехні та без прикрас [Електронний ресурс] / Б. Казка // Час і Події. – 2007. – № 23 – 6 липня. – Режим доступу: <http://www.chasipodii.net/article/1493/> – Назва з екрану. – Дата звернення: 02.10.2015.
5. Киричук Ю.А. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40–50 років ХХ ст. / Ю.А. Киричук. – Л.: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2000. – 304 с.
6. Ковальчук В.М. Документи ОУН(б) і запілля УПА про українсько-польське протистояння на Волині і Поліссі у 1943–1944 роках: спроба групування за походженням / В.М. Ковальчук // Студії з архівної справи та документознавства. – К.: [б. в.], 2004. – Т. 12. – С. 89–92.
7. Ковальчук В.М. Члени ОУН(б) та радянські партизани у світлі взаємних оцінок / В.М. Ковальчук // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне: [б. в.], 2006. – Вип. 10. – С. 255–258.
8. Крысько В.Г. Секреты психологической войны (цели, задачи, методы, формы, опыт) / В.Г. Крысько. – Минск: Харвест, 1999. – 448 с.
9. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры: Сборник / под ред. Н. Арутюновой. – М.: Прогресс, 1990. – С. 387–416.
10. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 2: Волинь і Полісся: УПА та запілля. 1943–1944. Документи і матеріали / Упоряд. О. Вовк, І. Павленко. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 1999. – 724 с.
11. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 14: УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943–1945. Нові документи / Упоряд. В. Ковальчук, І. Марчук. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2010. – 724 с.
12. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 16: Волинь і Полісся у невідомій епістолярній спадщині ОУН і УПА. 1944–1954 рр. / Упоряд. В. Ковальчук, В. Огородник. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2011. – 1024 с.
13. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 18: Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України / Упоряд. О. Пагіря, В. Іванченко. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2011. – 1160 с.
14. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 19: Підпілля ОУН на Буковині. 1943–1951. Документи і матеріали / Упоряд. Д. Проданик. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2012. – 784 с.
15. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 20: Воєнна округа УПА "Лисоня". 1943–1952. Документи і матеріали / Упоряд. С. Волянчук. – К.: Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2012. – 772 с.
16. Николаенко Н. Метафорическое мышление у здоровых детей и больных аутизмом как показатель межполушарного взаимодействия / Н.Н. Николаенко // Доклады Академии Наук. – 2001. – Т. 379. – № 5. – С. 705–707.
17. Партизанская война в Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941–1944 / Колл. составителей: О.В. Бажан, С.И. Власенко, А.В. Кентий и др. – М.: Центрполиграф, 2010. – 670 с.
18. Почепцов Г.Г. Військові дослідження проблем комунікації та мислення [Електронний ресурс] / Г.Г. Почепцов // Медіаграмотність. – 2013. – 31 березня. – Режим доступу: osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/viyskovi_doslidzhennya_problemi_komunikatsii_ta_mislepnyu. – Назва з екрану. – Дата звернення: 02.10.2015.
19. Теория и практика западноукраинского национализма в документах НКВД, МВД и МГБ СССР (1939–1956). Сборник документов / Состав. Н.И. Владимирцев, В.Д. Кравец и др. – М.: Объединенная редакция МВД России, 2010. – 512 с.
20. Украинские националистические организации в годы Второй мировой войны. Документы: в 2 т. / Под ред. А.Н. Артизова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2012. – Т. 2: 1944–1945. – 1167 с.
21. Фенько А.Б. Вопросы рыбы и морали [Електронний ресурс] / А.Б. Фенько // Openspace. – 2015. – 20 июля. – Режим доступу: <http://www.openspace.ru/article/59>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.10.2015.
22. Холл М. Магия коммуникации. Использование структуры и значения языка / М. Холл. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2004. – 352 с.
23. Чайковский А.С. Роман Шухевич в українській історії [Електронний ресурс] / А.С. Чайковский // Еженедельник "2000.ua". – 2007. – № 20(366). – Режим доступу: http://www.2000.ua/v-nomere/aspekty/istorija/roman-shukhevich-v-ukrainskij-stor_arhiv_art.htm. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.10.2015.
24. Lakoff G. The political mind. A cognitive scientist's guide to your brain and its politics / G. Lakoff. – New York: Penguin Books, 2009. – 292 p.

References

1. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, fond 62, opis 4, sprava 73, 232 arkusha.
2. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy, fond 3838, 1, sprava 95, 139 arkushiv.
3. BELT, T. (2007) Politicheskie ubezhdeniia putem metaforicheskogo modelirovaniia. *Politicheskaiia lingvistika*. 2(22), 18–25.

4. KAZKA, B. (2007) Sluzhba bezpeky OUN ta UPA: bez brekhni ta bez prykras. *Chas i Podii* [Online], 23, 6 July. Available from: <http://www.chasipodii.net/article/1493/> [Accessed 2 October 2015].
5. KYRYCHUK, Yu.A. (2000) *Narysy z istorii ukrainskoho natsionalno-vyzvolnoho rukhu 40–50 rokiv XX st.* Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.
6. KOVALCHUK, V.M. (2004) Dokumenty OUN(b) i zapillia UPA pro ukrainsko-polske protystoiannia na Volyni i Polissi u 1943–1944 rokakh: sprobа hrupuvannia za pokhodzhenniam. In: *Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*. Vol. 12, pp. 89–92.
7. KOVALCHUK, V.M. (2006) Chleny OUN(b) ta radianski partyzany u svitli vzaiemnykh otsinok. In: *Aktualni problemy vitchyznianoi ta vsesvitnoi istorii. Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu*. Vol. 10, pp. 255–258.
8. KRYSKO, V.H. (1999) *Sekrety psikhologicheskoi voyny (tseli, zadachi, metody, formy, opyt)*. Minsk: Kharvest.
9. LAKOFF, G., DZHOHNSON, M. (1990) Metafory, kotorymi my zhyvemo. In: N. Arutiunova, ed. *Teoriia metafory: Sbornik*. Moscow: Progress, pp. 387–416.
10. VOVK, O., PAVLENKO, I. (eds.) (1999) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 2. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
11. KOVALCHUK, V., MARCHUK, I. (eds.) (2010) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 14. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
12. KOVALCHUK, V., OHORODNIK, V. (eds.) (2011) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 16. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
13. PAHIRIA, O., IVANCHENKO, V. (eds.) (2011) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 18. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
14. PRODANYK, D. (ed.) (2012) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 19. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
15. VOLIANIUK, S. (ed.) (2012) *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 20. Kyiv, Toronto: "Litopys UPA".
16. NIKOLAENKO, N. (2001) Metaforicheskoe myshlenie u zdorovykh detei i bolnykh autizmom kak pokazatel mezhpolusharnogo vzaimodeistviia. *Doklady Akademii Nauk*. Vol. 379, issue 5, 705–707.
17. BAZHAN, O.V., VLASENKO, S.I., KENTIL, A.V. et al (eds.) (2010) *Partizanskaia voina v Ukraine. Dnevniky komandirov partizanskikh otriadov i soedinenii. 1941–1944*. Moscow: Tsentrpoligraf.
18. POCHETSOV, H.H. (2013) Viiskovi doslidzhennia problem komunikatsii ta myslennia. *Mediahramotnist* [Online], 31 March. Available from: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/viyskovi_doslidzhennia_a_problem_komunikatsii_ta_mislennia [Accessed 2 October 2015].
19. VLADIMIRTSEV, N.I., KRAVETS, V.D. (eds.) (2010) *Teoriia i praktika zapadnoukrainskogo natsionalizmu v dokumentakh NKVD, MVD y MGB SSSR (1939–1956)*. Sbornik dokumentov. Moscow: Obedinennaia redaktsiia MVD Rossii.
20. ARTIZOV, A.N. (ed.) (2012) *Ukrainskie natsionalisticheskie organizatsii v gody Vtoroi mirovoi voyny*. Vol. 2. Moscow: Rossiiskaia politicheskaiia entsiklopediia (ROSSPEN).
21. FENKO, A.B. (2015) Voprosy ryby i morali. *Openspace* [Online], 20 July. Available from: <http://www.openspace.ru/article/59> [Accessed 10 October 2015].
22. KHOLL, M. (2004) *Magiia komunikatsii. Ispolzovanie struktury i znacheniiia yazyka*. Saint-Petersburg: Praim-Evroznak.
23. CHAIKOVSKIY, A.S. (2007) Roman Shukhevych v ukrainskii istorii. *Ezhenedel'nik "2000"* [Online], 20(366). Available from: http://www.2000.ua/v-nomere/aspekty/istorija/roman-shukhevich-v-ukrainskij-stor_arhiv_art.htm [Accessed 10 October 2015].
24. LAKOFF, G. (2009) *The political mind. A cognitive scientist's guide to your brain and its politics*. New York: Penguin Books.

Надійшла до редколегії 27.10.15

V. Kovalchuk, Ph.D. in History

M.S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies. National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

THE USE OF METAPHORS, HYPERBOLES, JARGONS AND ABUSIVE WORDS IN THE DOCUMENTS OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

In the article examples of use by authors of documents and propaganda materials of the Ukrainian Insurgent Army (UIA) and the underground of the Organization of the Ukrainian nationalists (OUN) of the most widespread stylistic receptions are analyzed. It is established that they were used political the instructor of military units of unitary enterprise for strengthening of emotional "sounding" of the reports, chronicles or business letters. During transfer of the name from one subjects, phenomena, actions, signs on others on the basis of similarity between them the religious and mythological lexicon was often applied (the words "Adam", "Abraham", "Proserpine", "Pluto", etc.) as many authors of documents had religious education or came from religious families. It is shown how by means of metaphors the initial word meaning was shaded "to kill" and derivative of it. Application of words of national proverbs and sayings ("the devil from a snuffbox") "gave out" a social origin of authors of documents (mainly natives of rural areas).

Hyperboles were an organic component of lexicon of propaganda documentation of UIA and a nationalist underground. This stylistic figure was used for obvious and deliberate exaggeration for the purpose of strengthening of expressiveness and underlining of the told thought ("oberkat Beria", opportunity to become under pressure of OUN Security Service "an Abyssinian negus").

In unitary enterprise own system of specific expressional statements – jargons was also developed. Often with their "help" authors of documents "humiliated" hostile ethnos, social groups ("nimaky", "liakhy", "stalinski oprychnyky", "zakukurichenyi kat", etc.).

Though the use of an offensive language (slang) in documentary sources of UIA was forbidden by organizational administrative documents, it, especially Russian origin, nevertheless occurred. For comparison, the Soviet divisions (for example guerrilla group of Victor Karasiov in the Volyn region) resorted to use of a abusive words much more often. Also, for the purpose of "glorification", at creation of texts stylistic reception of a metonymy was applied.

Key words: Ukrainian Insurgent Army, Organization of the Ukrainian nationalists, metaphor, hyperbole, jargon, abusive words.

УДК 002.2 [930 + 82]

С. Котова, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

"ОБРАЗ ЧУЖОГО" І "ОБРАЗ ВОРОГА": "ІМАГОЛОГІЯ" В СУЧАСНИХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглядаються генеза та зміст "імагології" як нового міждисциплінарного напрямку досліджень. Здійснено огляд основних праць теоретиків соціогуманітарної науки, котрі займалися розробкою цієї проблематики. Враховуючи той факт, що поняття "імагологія" з'явилося нещодавно і тільки поступово починає завоювати своє місце в науковому лексиконі, воно часто набуває різного змісту і призводить до концептуальної плутанини, тому у межах цієї розвідки зроблена спроба розглянути різні тлумачення терміна "імагологія" в зарубіжній і вітчизняній історіографічних рефлексіях. У контексті сучасних теоретико-методологічних підходів теоретичні конструкції "імагології" висвітлюються в соціологічному вимірі, компаративістичному та як напрям історичної антропології і історії ментальностей, які розглядають національні образи та етнічні стереотипи, що склалися в тривалому історичному процесі. Зроблено висновок про численні відмінності у тлумаченнях поняття "імагологія" в сучасному зарубіжному і вітчизняному історіографічних дискурсах.

Ключові слова: імагологія, сучасна зарубіжна історіографія, сучасна вітчизняна історіографія, історія та теорія історіографії.

Останнім часом особливого теоретичного значення набуває нова міждисциплінарна сфера "імагологія" (з лат. "imago" – зображення, образ), що поступово перетворюється в самостійну наукову дисципліну, а сам

термін з певними видозмінами завоює своє місце в гуманітарному лексиконі: "імагогіка" – у працях психологів; "іміджологія" – у соціологів; "імагологічні студії" (англ. "image studies") – в англомовному науковому

© Котова С., 2016